Izvorni znanstveni rad / Original Scientific Paper
Diacovensia 34(2026)2, 147-162
Primljeno/Received: 3. listopada 2025. / 3rd October 2025
Prihvaćeno/Accepted: 1. srpnja 2026. / 1st July 2026
UDK/UDC: 811.163.42'34-05Ivšić, S.
https://doi.org/10.31823/d.34.2.1

Borko BARABAN* – Lorna RAJLE** – Željko JOZIĆ***

Između norme i uporabe: silazni naglasak na nepočetnom slogu u hrvatskome jeziku

Between Norm and Usage: The Falling Accent on Non-Initial Syllables in Croatian

Sažetak: U radu se analizira normativno pravilo o neprihvatljivosti silaznoga naglaska na nepočetnim slogovima u hrvatskom standardnom jeziku iz dvaju ključnih aspekata: povijesnoga, s naglaskom na ulogu Stjepana Ivšića, i suvremenoga, s obzirom na ortoepsku praksu i razvoj jezične norme. Detaljno se propituje dosljednost prenošenja naglaska na prednaglasnicu te se analiziraju konkretni primjeri iz relevantnih priručnika i govorne prakse opisane u dosadašnjim istraživanjima i radovima. Rad upućuje na znatan raskorak između norme i jezičnoga uzusa, razmatra reakcije suvremenih jezikoslovaca i prijedloge za normativne prilagodbe, uključujući koncept normativne hijerarhije i prihvaćanje tzv. neutralnoga varijeteta. U zaključku se sugerira potreba za sustavnom revizijom naglasne norme utemeljenom na stvarnoj jezičnoj uporabi i sociolingvističkoj realnosti.

Ključne riječi: naglasna norma, pomicanje naglaska, nepočetni slog, silazni naglasak, Stjepan Ivšić, ortoepija, prednaglasnice, neutralni varijetet.

Summary: This paper examines the normative rule prohibiting falling accents on non-initial syllables in standard Croatian from two key perspectives: a historical one, with particular emphasis on the role of Stjepan Ivšić, and a contemporary one, focusing on orthoepic practice and the development of the linguistic norm. The consistency of accent retraction onto proclitics is analyzed in detail, with specific examples drawn from relevant reference works and from spoken usage as documented in previous research. The study points to a significant discrepancy between the codified norm and actual usage, discusses the responses of contemporary linguists, and considers proposals for normative adjustments, including the concept of a normative hierarchy and

* Izv. prof. dr. sc. Borko Baraban, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku, Ulica Julija Knifera 1, 31000 Osijek, Hrvatska ▪ Borko Baraban, Ph.D., Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Academy of Arts and Culture in Osijek, Department of Culture, Media and Management, Ulica Julija Knifera 1, 31000 Osijek, Croatia bbaraban@aukos.hr

** Dr. sc. Lorna Rajle, Centar za pružanje usluga u zajednici Klasje Osijek, Ružina ulica 32, 31000 Osijek, Hrvatska ▪ Lorna Rajle, Ph.D., Community Service Centre Klasje Osijek, Ružina ulica 32, 31000 Osijek, Croatia lorna.rajle@gmail.com

*** Dr. sc. Željko Jozić, Institut za hrvatski jezik, Odjel za dijalektologiju, Ulica Republike Austrije 16, 10000 Zagreb, Hrvatska ▪ Željko Jozić, Ph.D., Institute of Croatian Language, Department of Dialectology, Ulica Republike Austrije 16, 10000 Zagreb, Croatia zjozic@ihjj.hr

the acceptance of the so-called neutral variety. The conclusion argues for the need to systematically revise the accentual norm on the basis of actual language use and sociolinguistic reality.

Keywords: accentual norm, accent shift, non-initial syllable, falling accent, Stjepan Ivšić, orthoepy, proclitics, neutral variety.

Uvod

Lingvist i filolog Stjepan Ivšić jedan je od najutjecajnijih hrvatskih lingvista prve polovice 20. stoljeća, čiji su radovi nerijetko i danas polazna točka iz koje su se razvile suvremene jezikoslovne spoznaje. Njegov znanstveni opus obuhvaća radove iz područja dijalektologije, standardologije, povijesti jezika, pravopisne problematike, starocrkvenoslavenskoga jezika, akcentologije i ortoepije, etimologije, metrike, komparativne slavistike, leksikografije i prevođenja.[1] Velik doprinos hrvatskomu jezikoslovlju i dijalektologiji dao je proučavanjem kajkavskoga narječja te izradom karte kajkavskih naglasnih tipova (*Jezik Hrvata kajkavaca*),[2] a u *Prilogu za slavenski akcenat*[3] donosi nove spoznaje o slavenskim naglascima te utvrđuje nazočnost akuta u svim trima hrvatskim narječjima. Njegova je naglasna teorija o neoakutu koji nastaje povlačenjem naglaska na prethodni slog uvelike doprinijela poznavanju razvoja današnjega četveronaglasnoga sustava, ali je dala i uporište današnjoj hrvatskoj naglasnoj normi.[4] Naime, Ivšićeva istraživanja o sustavnosti prenošenja starih silaznih naglasaka na prethodni slog uz promjenu tona u uzlazni postala su temelj jednomu od pravila o raspodjeli naglasaka u hrvatskom standardnom jeziku koje glasi da silazni naglasak ne može stajati na nepočetnom slogu riječi te da se takav izvorno silazni naglasak treba prenositi na prethodni slog uz promjenu silaznoga tona u uzlazni (pr. *kompozîtor* > kompòz*ītor*) ili se naglasak prilagođava na izvornom mjestu (pr. *kompozítor*).

Unatoč normativnoj postojanosti toga pravila, brojna istraživanja od sredine 20. stoljeća do danas upućuju na trajnu i sustavnu uporabu silaznih naglasaka na nepočetnim slogovima u različitim funkcionalnim i stilskim kontekstima. Time se otvara pitanje održivosti i funkcionalnosti takva normativnoga rješenja u suvremenom hrvatskom standardnom jeziku.

Cilj je ovoga rada analizirati normativno pravilo o neprihvatljivosti silaznoga naglaska na nepočetnom slogu iz dviju perspektiva: povijesne, s osvrtom na ulogu Stjepana Ivšića u oblikovanju naglasne norme, i suvremene, u kojoj se razmatra odnos između kodificirane norme i stvarne jezične uporabe. Metodološki se rad

[1] J. LISAC, Hrvatski lingvist i filolog Stjepan Ivšić, u: *Senjski zbornik: prilozi za geografiju, etnologiju, gospodarstvo, povijest i kulturu* 18(1991.)1, 69–80.

[2] *Isto*.

[3] S. IVŠIĆ, *Prilog za slavenski akcenat*, Zagreb, 1911.

[4] H. DELAŠ, *Hrvatska preskriptivna akcentologija*, Zagreb, 2013., 10–11.; S. VUKUŠIĆ, Ivšićeva naglasna primjena, u: B. FINKA (ur.), *Stjepan Ivšić i hrvatski jezik, Zbornik radova sa znanstvenoga skupa održanoga u Orahovici od 29. travnja do 1. svibnja 1994. godine o 110. obljetnici rođenja profesora Stjepana Ivšića (1884. – 1994.)*, Zagreb, 1996., 169–174.

temelji na analizi relevantnih gramatičkih i rječničkih priručnika, usporedbi naglasnih rješenja u različitim izvorima te na uvidu u sociolingvistička istraživanja koja problem sagledavaju iz perspektive govornoga uzusa, čime se nastoji doprinijeti rasvjetljavanju odnosa između povijesno utemeljene akcentološke tradicije i suvremenih normativnih praksi te otvoriti prostor za preciznije i održivije modeliranje naglasne norme u okviru suvremene kroatistike. Rad je strukturiran tako da se najprije razmatra povijesno utemeljenje naglasnoga pravila i Ivšićevo mjesto unutar akcentološke tradicije, zatim se analiziraju suvremena normativna praksa i raskorak između norme i uzusa, a na kraju se razmatraju mogući modeli revizije naglasne norme.

1. Stjepan Ivšić i povijesno utemeljenje naglasne norme

Kada je riječ o pitanju silaznoga naglaska na nepočetnom slogu u hrvatskom standardnom jeziku, neki autori napominju da u novije vrijeme u zapadnonovoštokavskom naglašivanju posuđenica postoji jača tendencija metatonične prilagodbe, čime se čuva izvorno mjesto naglaska.[5] No brojna istraživanja, počevši od 50-ih godina 20. stoljeća do danas, pokazala su da jezična zajednica dosljedno provođenje navedenih pravila doživljava neprirodnim i obilježenim.[6] Tako je još Moskatelo[7] primijetio da se u praksi posuđenice na -or izgovaraju sa silaznim naglaskom na nepočetnom slogu (*ventilâtor*, *regulâtor*, *inkvizîtor* umjesto *ventìlātor*, *regùlātor*, *inkvìzitor*), a kasnija su istraživanja pokazala da se to događa i u drugim posuđenicama (pr. *dekoltê, rokokô*, *dirigènt*), stranim vlastitim imenima (*Voltêr*) te primjerice u genitivu množine i vokativu jednine imenica (*sažêtākā*, *podâtākā*; *vatrogâšče*), u superlativu (*najlȕđī*), složenicama (*samopȍsluga)*, kraticama (*hadezê*, *esdepê*).[8] U priručnicima se sve češće navode takvi primjeri uz napomenu da »takve naglaske hrvatski standardni jezik, posebno njegov razgovorni stil, počinje primati kao pravilne«[9] te da se »riječi s takvom raspodjelom silaznih naglasaka mogu (…) prihvatiti kao naglasne dublete (ponekad i triplete) i često su i običnije nego riječi s naglasnim svojstvima koja su u skladu sa sustavnom naglasnom normom«.[10]

---

5 E. BARIĆ, L. HUDEČEK, N. KOHAROVIĆ, M. LONČARIĆ, M. LUKENDA, M. MAMIĆ, M. MIHALJEVIĆ, LJ. ŠARIĆ, V. ŠVAĆKO, L. VUKOJEVIĆ, V. ZEČEVIĆ, M. ŽAGAR, *Hrvatski jezični savjetnik*, Zagreb, 1999., 70–74.; H. DELAŠ, O metatonijskom naglasku u hrvatskome standardnom jeziku, u: *Croatica: časopis za hrvatski jezik, književnost i kulturu* 46(2022.)66, 185–202., ovdje 187. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/file/415713 (15. 1. 2025.).

6 I. ŠKARIĆ, Naglasci iz suprotstavljenih pravila, u: *Govor* 19(2002.)2, 115–135.; ISTI, Hrvatski izgovorni identitet, u: *Govor* 24(2007.)2, 79–90.; G. VAROŠANEC-ŠKARIĆ, Poželjnost nekih kategorija izografnih naglasnih heterofona, u: *Govor* 18(2001.)1, 33–44.; I. ŠKARIĆ, Z. BABIĆ, Đ. ŠKAVIĆ, G. VAROŠANEC, Silazni naglasci na nepočetnim slogovima riječi, u: *Govor* 4(1987.)2, 139–151. i dr.

7 K. MOSKATELO, Akcentuacija tuđica na -or u hrvatskom jeziku, u: *Jezik* 3(1954.)2, 51–56., ovdje 51.

8 E. BARIĆ, M. LONČARIĆ, D. MALIĆ, S. PAVEŠIĆ, I. ŠKARIĆ, S. TEŽAK, *Hrvatska gramatika*, Zagreb, 1995.; I. PRANJKOVIĆ, Za demokratizaciju hrvatske ortoepske norme, 2009. Dostupno na: http://www.hrvatskiplus.org/article.php?id=1825&naslov=za-demokratizaciju-hrvatske-ortoepske-norme (30. 6. 2017.); B. MARTINOVIĆ, *Na Pútu do náglasnē nôrme – oprímjereno ȉmenicama*, Zagreb, 2014., 44–48.

9 J. SILIĆ, I. PRANJKOVIĆ, *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*, Zagreb, 2005., 20.

10 E. BARIĆ, M. LONČARIĆ, D. MALIĆ, S. PAVEŠIĆ, I. ŠKARIĆ, S. TEŽAK, *Hrvatska gramatika*, 70.

Pravilo o prenošenju naglaska, prema teoriji, vrijedi i u govornim riječima s prednaglasnicom: izvorno silazni naglasak pomiče se na prednaglasnicu u obliku kratkosilaznoga ili kratkouzlaznoga naglaska (*na vlȃk* > *nȁ vlāk*, *u kȕću* > *ù kuću*), a hoće li naglasak na prednaglasnici biti ˜ ili `, ovisi o povijesnom razvoju. U Maretićevoj gramatici, u potpoglavlju *Kvantiteta i akcent*, stoji:

»Kako je negdašnje *nogȁ* (nom.), *nogȇ* (gen.) moralo prijeći u *nòga*, *nògê*, tako je i *od brȁta*, *za čȃs* (...) moralo nastati: *òd brata*, *zà čas* (...). Isto je tako sasvim jasno, što akcenti spori i uzlazni iza prijedloga ostaju na svome mjestu, na pr. *na nòzi* (...).«[11]

Maretić navodi i

»riječi, koje same sobom nisu nikakve enklitike, ali u stalnim nekim svezama s drugim riječima postaju enklitike; (...) u kojima prva riječ gubi svoj akc. s prvoga sloga i na drugom dobiva spori. Takve su sveze: (...) *dobàr dân* (mjesto (...) *dȍbar dân*.«[12]

Pravilo o prenošenju naglaska i danas je zastupljeno u suvremenim priručnicima koji govore o naglasnom sustavu hrvatskoga standarda, no Pranjković tvrdi da je oduvijek »bilo riječi, posebice višesložnih, s kojih naglasci nisu prelazili na proklitiku, npr. *za ȕčenīka*, *u nȅpovrāt*, *u môrima*, *kraj sȁmostāna*«[13], a posebice je to vidljivo u slučajevima kada je prednaglasnica dvosložna ili višesložna riječ: »*prema bâjkama*, *izvan pȁmēti*, *među stârima*, *između vlâsnīka*«[14]. Danas se ni s gledišta pravogovorne norme izrazi s neprenesenim naglaskom na prednaglasnicu ne smatraju pogrješnima.[15] Ostaje pitanje zašto u priručnicima i dalje stoji restriktivno pravilo koje kaže da silazni naglasci mogu stajati samo na prvom slogu, a primjeri sa silaznim naglaskom na nepočetnom slogu označuju se razgovornima.[16] Milas[17] navodi da je opis hrvatskoga standardnoga naglašivanja dugo ostao onakav kakvim su ga opisali Karadžić i Daničić iako »takva akcentuacija nije u hrvatskome govornom književnom jeziku nikada zaživjela zbog stvarnoga stanja na hrvatskom jezičnom prostoru«[18].

Promatrajući Ivšićeve stavove prema ortoepiji i naglascima hrvatskoga standarda, a imajući pritom u vidu da je on u prvoj polovici 20. stoljeća bio autoritet u području jezikoslovlja, primjećuje se da je on uglavnom zastupao formalni tradicio-

---

[11] T. MARETIĆ, *Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, Zagreb, 1931., 109.

[12] *Isto*, 111.

[13] I. PRANJKOVIĆ, Za demokratizaciju hrvatske ortoepske norme.

[14] *Isto*.

[15] S. VUKUŠIĆ, I. ZORIČIĆ, M. GRASSELLI-VUKUŠIĆ, *Naglasak u hrvatskome književnom jeziku*, Zagreb, 2007., 111.

[16] B. MARTINOVIĆ, E. PLETIKOS OLOF, J. VLAŠIĆ DUIĆ, *Kiša, sunce, trava, rosa. Priručnik i vježbenica za učenje i poučavanje hrvatskih naglasaka*, Zagreb, 2024., 45–47.; S. VUKUŠIĆ, I. ZORIČIĆ, M. GRASSELLI-VUKUŠIĆ, *Naglasak u hrvatskome književnom jeziku*.

[17] M. MILAS, Prenošenje silaznoga naglaska na prednaglasnicu (Je li ispravno Radim ù škōli. ili Radim u škôli.?), u: *Jezik* 61(2014.)4–5, 131–139., ovdje 131–132.

[18] *Isto*, 131–132.

nalizam.[19] Prihvaćao je Maretićeva naglasna rješenja preuzeta od Karadžića i Daničića, iako u svojim akcentološkim radovima nije bezrezervno podržavao tadašnja pravila, nego je povijesno-poredbenim metodama propitkivao njihovu utemeljenost. U svojim je razmatranjima, doduše, ponegdje uzimao u obzir i uporabu, ali samo ako je ona imala potvrdu u povijesnojezičnom razvoju. Primjerice, govoreći o Karadžićevu standardnom analogijskom naglašenom obliku *zàkasniti*, primjećuje da se vrlo često upotrebljava i stariji oblik *zakàsniti* te predlaže da se oba rješenja uvrste u standard.[20] Da prednost ipak daje sustavnosti i povijesnojezičnom razvoju više nego uporabi govori i njegov prijedlog o standardiziranju naglaska riječi *interes*: »Imenica *interes* govori se trojako: s akcentom *ȉnteres* (obično), *înteres* (...) i *intères* (u Dubrovniku), pa prema tome možemo načiniti deverbativ *ȉnteresovati* (...), *înteresovati* (...) i *intèresovati*. Budući da je akcenat *intères* (...) najbliži svome izvoru, ja bih njega odabrao, a s njime, dakako, i *intèresovati* i *dezintèresovati*.«[21]

Unatoč tomu, kad se bavi naglasnonormativnom problematikom, Ivšić ipak velikim dijelom prihvaća Karadžićeva rješenja. Tako u slučaju izgovora riječi *zadovoljiti* predlaže njegovu inačicu »*za-*, *iz-*, *na- dòvoljiti*, *odobròvoljiti* i *ozlòvoljiti*«[22] iako se, kako navodi, prema analogiji često čuje *odobrovòljiti* i *zadovòljiti*[23]. Također pravilnim smatra oblik *agòvānje* i *agòvati* (od àga) (kao *kupòvati*) umjesto *ȁgovānje* (od pogrješnoga *ȁga*), a pogrješnom smatra i Benešićevu inačicu *mȁčevati se* iako se upravo takav naglasak često čuje. Umjesto njega predlaže oblik *mačèvati se*, koji dokazuje glagolom *bičèvati* prema *bȉč – bìča*.[24] Ivšić ustrajava i na nepromjenjivim naglasnim tipovima i smatra da naglasku imenice *pijánac* »ne odgovara akcenat glagola *pìjānčevati*, kako ga Vuk bilježi, nego *pijančèvati*, kako mnogi govore i kako ga nalazimo u Benešićevu Rječniku«[25]. Navodi da *pìjānčevati* dolazi prema *pìjanac – pìjānca* koji izlazi iz današnje kajkavske i čakavske akcentuacije te predlaže da se *pìjanac* uvrsti kao dubleta u rječnik, uz uobičajenu inačicu *pijánac*, premda jasno ističe: »Govore li i danas tako gdjegod štokavci, ne znam, ali akcenat *pìjanac* izlazi iz današnje kajkavske i čakavske akcentuacije.«[26] U nekim se svojim radovima dosljedno pridržavao pravila o prenošenju naglaska na prednaglasnicu, što potvrđuju njegovi primjeri: *ìz Zdēnācā* i *Ferìčānācā*[27], ali je prihvatio prijedloge Pravopisne komisije[28] iz 1957. godine koji određuju da je obvezno samo prenošenje naglaska na prednaglasnicu s jednosložnih i dvosložnih toničkih riječi, a s trosložnih i višesložnih riječi

[19] J. LISAC, Hrvatski lingvist i filolog Stjepan Ivšić, 69.
[20] S. IVŠIĆ, Oko naše ortoepije, u: *Jezik* 1(1952.)3, 69–74., ovdje 73–74.
[21] S. IVŠIĆ, Oko naše ortoepije, u: *Jezik* 1(1952.)5, 132–135., ovdje 135.
[22] S. IVŠIĆ, Oko naše ortoepije, u: *Jezik* 1(1952.)4, 105–107., ovdje 105–106.
[23] *Isto*.
[24] S. IVŠIĆ, Oko naše ortoepije, u: *Jezik* 1(1952.)5, 132–135., ovdje 133.
[25] S. IVŠIĆ, Oko naše ortoepije, u: *Jezik* 2(1953.)5, 134–136., ovdje 134.
[26] *Isto*.
[27] *Isto*, 135.
[28] Pravopisna komisija imala je zadatak odrediti naglasne smjernice prema kojima bi se trebali voditi izrađivači budućega rječnika.

prenošenje je fakultativno, odnosno nije obvezno.[29] To je vidljivo iz njegova pogovora prijevodu *Ilijade*, u kojem piše da je »štokavsko prenošenje akcenta brzog i silaznog na prijedlog izvršeno (...) svagdje ispred jednosložne i dvosložne riječi, pa se u prijevodu čita samo na pr. *kòd njīh*, *kòd lāđā*, *ù svađi* i dr., ali na pr. *uz ðbalu* pored *ùz obalu*«[30]. Za dosljedno prenošenje naglaska na prednaglasnicu zalagao se i Bratoljub Klaić, leksikograf, normativist i dugogodišnji kazališni lektor. Za metričke potrebe predlagao je čak i prenošenje naglaska s trosložnih riječi (pr. *ùz jezero*, *nà ostrvo*) ili trosložnih oblika dvosložnih riječi (pr. *nȉz vrlēti*, *ȉ pamēću*)[31], no ipak ističe da se »prenošenje akcenta unatoč svim pravilima može, pa čak i mora zanemariti, ako bi nas moglo navesti na pogrešnu interpretaciju autorovih misli«[32]. Pritom navodi primjer akuzativa imenice *trag* (*na* trag) i prilog *natrag* te ističe kako akuzativ navedene imenice s prenesenim naglaskom (*nà trāg*) i prilog mjesta (*nàtrāg*) zvuče potpuno jednako, stoga bi izgovor govorne riječi *nà trāg* u određenim situacijama mogao stvoriti nesporazum u razumijevanju.

Daje se dakle zaključiti da se pri ustavljivanju naglasne norme desetljećima najveća prednost davala povijesnojezičnim čimbenicima, a tek u rijetkim slučajevima dopuštala se mogućnost uvažavanja kriterija proširenosti i govorne učestalosti. Upravo se u tome ogleda temeljni nerazmjer između deskriptivnoga i normativnoga pristupa u jezikoslovlju.

2. Raskorak između norme i uzusa

Premda je u kroatistici dugo prevladavalo stajalište da je normu nužno zasnivati na povijesno utemeljenoj i sustavnoj akcentuaciji, suvremena sociolingvistička istraživanja upućuju na potrebu da se u razmatranje uključi i stvarna jezična praksa, tj. uzus jezične zajednice. Tako sociolingvistička dimenzija akcentoloških pitanja osobito dolazi do izražaja u analizi raspona između propisane norme i govornoga uzusa. Milroy i Milroy upozoravaju da jezične norme nikada ne postoje u vakuumu, nego se ostvaruju u dinamičnom odnosu prema društvenim praksama i komunikacijskim potrebama zajednice.[33] Ako se pravilo ne potvrđuje u stvarnoj uporabi, njegova se preskriptivna snaga dugoročno dovodi u pitanje. Stoga je upravo silazni naglasak na nepočetnom slogu u hrvatskom jeziku paradigmatski primjer takvoga nesklada. Pitanje učestalosti uporabe naglasnih oblika pritom ima ključnu ulogu. Kao što ističe Labov, upravo je frekvencija jezičnih elemenata jedan od glavnih *čimbenika* u jezičnoj promjeni: oblici koji se često pojavljuju u govoru skloniji su stabi-

[29] LJ. JONKE, Pravopisna komisija o akcentima, u: *Jezik* 2(1957.)6, 33–37., ovdje 37.
[30] B. KLAIĆ, Varijacije na temu o prenošenju akcenata na proklitiku, u: *Jezik* 7(1958.)1, 24–28., ovdje 24.
[31] *Isto*, 25.
[32] B. KLAIĆ, Iz bilježnice kazališnog lektora, u: *Jezik* 3(1954.)1, 1–6., ovdje 3.
[33] J. MILROY, L. MILROY, *Authority in Language*, London – New York, 1985. Dostupno na: https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9781136446245_A23846849/preview-9781136446245_A23846849.pdf (18. 9. 2025.).

lizaciji u zajednici i postupnom normativnom prihvaćanju.[34] S obzirom na to, ustrajavanje na strogo povijesno motiviranim naglasnim rješenjima bez uvažavanja njihove stvarne učestalosti u upotrebi može dovesti do normativnih pravila koja govorna zajednica percipira kao neprirodna ili umjetna.

Važnost kriterija proširenosti te učestalosti potvrđuju i istraživanja govora mlađih naraštaja koja pokazuju da se silazni naglasci na nepočetnim slogovima, iako formalno označeni kao razgovorni, sve češće doživljavaju kao neutralni i neobilježeni u svakodnevnoj komunikaciji.[35] Ako se takvi oblici sustavno potvrđuju u međunaraštajnom prijenosu, njihovo dugoročno ignoriranje u normativnim priručnicima dovodi do sve većega raskoraka između propisa i uporabe. Posljedica toga nije samo teorijski problem u akcentologiji, nego i praktična poteškoća u odgojno-obrazovnom sustavu, gdje učenici i studenti uče oblike koje rijetko čuju u svakodnevnoj uporabi, što dodatno doprinosi percepciji norme kao artificijelne.

Stoga je opravdano postaviti pitanje može li suvremena naglasna norma ostati održiva bez sustavnijega uvažavanja sociolingvističkih čimbenika i dijalektnih naglasnih sustava. Ako se naglasna pravila oblikuju isključivo na temelju povijesne motivacije i formalne sustavnosti, zanemarujući učestalost i proširenost, postoji opasnost da će norma izgubiti svoju funkcionalnu relevantnost u govornoj zajednici. Time se potvrđuje potreba za pristupom koji će ujediniti akcentološku tradiciju s empirijskim uvidima u govorni uzus, čime bi se osigurala ne samo znanstvena utemeljenost nego i društvena prihvatljivost naglasne norme.

Sama potreba za prilagodbom jednoga od osnovnih naglasnonormativnih pravila – koja se i javila zbog brojnih odstupanja u praksi – također potvrđuje da pravilo o nepostojanju silaznih naglasaka na nepočetnim slogovima riječi, a time i pravilo o prenošenju naglaska na prednaglasnicu, u hrvatskom (ali i u tadašnjem hrvatskosrpskom) jeziku zapravo nije potpuno prihvaćeno – ni među govornicima ni među jezikoslovcima. Tomu u prilog govori i činjenica da je čak i prilagođeno pravilo već u vrijeme njegova donošenja nekim jezikoslovcima bilo neprihvatljivo jer »tu se nije vodilo dovoljno računa o osobinama današnjeg književnog jezika«[36]. Brabec u istom članku promatra naglasne cjeline koje čine prijedlog i imenica, pridjev ili zamjenica. Napominje da prenošenje naglaska na prijedlog ovisi o tome je li prijedložna skupina neproširena ili proširena drugim riječima. Tako će se reći *Stigao sam ù grād navrijeme*, ali *U grâd svojih snova nije puštao nikoga*. Ujedno se Brabec pita zašto je dopušteno reći *od Cȉgānkē* ili *za bȉđanku*, a nije dopušteno *ispod mȍsta*, nego jedino *ȉspod mosta* i predlaže da se u slučaju prenošenja naglaska na prednaglasnicu dopuste dublete, kao što je dopušteno i u drugim kategorijama (primjerice

[34] W. LABOV, *Sociolinguistic Patterns*, 1972. Dostupno na: https://archive.org/details/sociolinguisticp00will/mode/2up (18. 9. 2025.).

[35] B. MARTINOVIĆ, *Na Pútu do náglasnē nôrme – oprímjereno ȉmenicama*, 44–48.

[36] I. BRABEC, O akcenatskim reformama, u: *Jezik* 7(1958.)2, 56–59., ovdje 57.

dopušteno je i *izvúći* i *ìzvūći*).[37] Pedesetih godina 20. stoljeća intenzivno su se vodile rasprave o uporabi silaznih naglasaka na nepočetnim slogovima riječi u sklopovima prednaglasnica i naglasnica, u posuđenicama, vokativu jednine i genitivu imenica, u vlastitim imenima, složenicama, stilističkim riječima i u oblicima glagola.[38] U njima autori pokušavaju odgovoriti na pitanje kako se odrediti prema činjenici da u hrvatskom govoru odstupanja od pravila više nisu sporadična, nego općeprihvaćena. Slične odmake od kodificirane naglasne norme bilježe i noviji radovi[39] koji potvrđuju da se pomicanje naglaska na prednaglasnicu odvija »vrlo rijetko, i to uglavnom u nekim sklopovima koji su već dobili oblik stalnih izričaja, kao što su: *ù rūke, nà glāvu* (...)«[40]. Delaš[41] također primjećuje da će izvorni novoštokavci (zapadne štokavštine) dosljedno prenijeti naglasak sa zamjenice na jednosložni prijedlog u slučajevima poput: *nà mene*, *òd vās*, *prèd njīm*, *zà sebe* i ìz njē, dok se u sklopovima dvosložnih i trosložnih prijedloga s osobnim zamjenicama za 1. i 2. l. jd. i povratnom zamjenicom prenošenje naglaska većinom ne će provesti te dodaje »da se kao prednaglasnice ponašaju samo jednosložni prijedlozi«[42], a dvosložni i trosložni tek iznimno. Martinović piše da je prenošenje naglaska na jednosložni prijedlog činjenica prakse velikoga broja novoštokavskih govora, »posebice iz Zadra, Splita, Dubrovnika, Slavonskog Broda, Požege, Osijeka (...)«[43], s napomenom da i u tim govorima

---

[37] *Isto*, 57.

[38] K. MOSKATELO, Akcentuacija tuđica na -or u hrvatskom jeziku, 51–56.; D. BROZOVIĆ, O normiranju književnih naglasaka, u: *Jezik* 6(1958.)3, 65–72.; B. KLAIĆ, Varijacije na temu o prenošenju akcenta na proklitiku, u: *Jezik* 6(1957.)2, 53–57.; ISTI, Varijacije na temu o prenošenju akcenta na proklitiku, u: *Jezik* 6(1957.)5, 154–155.; ISTI, Varijacije na temu o prenošenju akcenta na proklitiku (Nastavak), u: *Jezik* 6(1958.)3, 85–88.; ISTI, Varijacije na temu o prenošenju akcenta na proklitiku (Nastavak), u: *Jezik* 6(1958.)4, 124–125.; ISTI, Varijacije na temu o prenošenju akcenta na proklitiku (Nastavak), u: *Jezik* 6(1958.)5, 154–155.; ISTI, Varijacije na temu o prenošenju akcenta na proklitiku (Nastavak), u: *Jezik* 7(1958.)1, 24–28.; ISTI, Varijacije na temu o prenošenju akcenta na proklitiku (Nastavak), u: *Jezik* 7(1959.)3, 92–94.; M. HRASTE, O potrebi prenošenja akcenta na prijedlog, u: *Jezik* 11(1962.)5, 141–143.

[39] T. BUZINA, Ortoepska odstupanja u televizijskim dnevnicima, u: *Govor* 4(1987.)2, 153–162.; Đ. ŠKAVIĆ, Odnos hrvatskoga jezikoslovlja prema naglascima u javnim glasilima, u: *Govor* 11(1994.)1, 69–74.; I. ŠKARIĆ, Naglasci iz suprotstavljenih pravila, u: *Govor* 19(2002.)2, 115–135.; I. ŠKARIĆ, N. LAZIĆ, Vrijednosni sudovi o hrvatskim naglascima, u: *Govor* 19(2002.)1, 5–34.; G. VAROŠANEC-ŠKARIĆ, Prenošenje silaznih naglasaka na proklitiku u općem prihvaćenom hrvatskom izgovoru, u: *Govor* 20(2003.)1–2, 469–489.; I. ŠKARIĆ, Hrvatski izgovorni identitet, u: *Govor* 24(2007.)2, 79–90.; S. VUKUŠIĆ, Naglasno normiranje, u: *Jezik* 37(1989.)2, 48–53.; H. DELAŠ, Naglasak na proklitici, u: *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 29(2003.), 21–31.; S. HRŠAK, N. ZGRABLJIĆ, Akcenti na hrvatskome radiju: Škarićeve teze na provjeri, u: *Govor* 20(2003.)1–2, 133–146.; M. MILAS, Prenošenje silaznoga naglaska na prednaglasnicu (Je li ispravno Radim ù škōli. ili Radim u škôli.?), u: *Jezik* 61(2014.)4–5, 131–139.; B. MARTINOVIĆ, *Na Pútu do náglasnē nôrme – oprímjereno ĩmenicama*, Zagreb, 2014.; ISTA, Klaićev pedagoški pokušaj u akcentologiji, u: *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 40(2014.)2, 455–468.; L. RAJLE, Dvosložni i trosložni prijedlozi kao toničke riječi u osječkom govoru, u: *Jezikoslovlje* 21(2020.)1, 81–92.; B. MARTINOVIĆ, E. PLETIKOS OLOF, J. VLAŠIĆ DUIĆ, *Naglasak na naglasku*, Pula, 2021. i dr.

[40] H. DELAŠ, Naglasak na proklitici, u: *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 29(2003.), 21–31., ovdje 29.

[41] H. DELAŠ, *Hrvatska preskriptivna akcentologija*, 36.

[42] H. DELAŠ, Naglasak na proklitici, 26.

[43] B. MARTINOVIĆ, *Na Pútu do náglasnē nôrme – oprímjereno ĩmenicama*, 100–103.

postoji tendencija neprenošenja naglaska. Slično zaključuje i Rajle koja pokazuje da se u osječkom govoru naglasak uopće ne prenosi na dvosložne i trosložne prijedloge kada oni čine govornu riječ s osobnom, pokaznom i povratnom zamjenicom te da Osječani u gotovo 100 % ispitanih slučajeva izgovaraju *umjesto njîh*, *između sȅbe*, *prema tȍme*, *preko njîh*, *oko njȅga*. Kad je riječ o sklopovima jednosložnih prijedloga i zamjenica, Osječani prenose naglasak na prijedlog u tek nešto manje od 50 % slučajeva, pa se ondje može čuti *kràj sebe*, ali i *kraj sȅbe*, *zbòg njih*, ali i *zbog njîh* te *zbog njî h*, *zbòg toga*, ali i *zbog tȍga* te *zbog tòga*, ù tome, ali i *u tȍme* i *u tòme*, ù njemu, ali i *u njȅmu*, *bèz njih*, ali i *bez njîh* i (rjeđe) *bez njȉh*, *òd sebe*, ali i *od sȅbe*, *ò tome*, ali i češće *o tȍme* i *o tòme*, *pò njemu* i *po njȅmu*.[44]

Valja napomenuti da i u staroštokavskim govorima naglasak nedosljedno preskače na prednaglasnicu. Kapović navodi da »naglasak razmjerno često preskače na prijedlog (…)«[45] (npr. u Sičama), ali se čuju i primjeri poput »*u grlȕ*, *na blȁto*, *na nȅbu*, *iz Zâgreba*, *do rı̑ći*, *o bȏgu*, *oko vrâta* itd.«[46] U čakavskim su govorima također česti primjeri izostanka proklize,[47] a preskakanje naglaska najbolje se očuvalo u Dalmaciji i Bosni i Hercegovini.[48]

Naravno, pri usustavljivanju jezičnoga standarda ne mogu se uzimati u obzir navike svih izvornih govornika, ali dosljedno kršenje uvijek istoga pravila među govornicima različitih naglasnih polaznih osnovica zasigurno pokazuje da postojeći standard treba revidirati jer normiranje nema smisla ako usustavljenu normu jezična zajednica ne prihvaća.[49] Jezikoslovci su dakle itekako svjesni postojanja velikih naglasnih odstupanja uzusa od norme, ali čini se da nisu spremni uporabnoj stvarnosti standardnoga jezika priznati pripadajući status u normi »koji ona de facto već ima u životu svoje govorne zajednice«[50].

U tom se smislu jasno pokazuje da normativna naglasna rješenja, koliko god bila teorijski dosljedna i povijesno motivirana, ne mogu zanemariti činjenicu da se u stvarnom govoru pravila primjenjuju selektivno i uvelike ovise o tipološkim obilježjima pojedinih govora, naraštajnim razlikama i komunikacijskim okolnostima. Standard se pak ne može graditi na svakoj varijaciji i ne smije biti podložan potpunom relativiziranju, ali njegov legitimitet i funkcionalnost ovise o tome da odražava

---

[44] L. RAJLE, Dvosložni i trosložni prijedlozi kao toničke riječi u osječkom govoru, 81–92.; ISTA, *Naglasni sustav osječkoga govora*, doktorska disertacija, Osijek, 2021. Dostupno na: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:918214 (31. 5. 2025.).

[45] M. KAPOVIĆ, O naglasku u staroštokavskom slavonskom dijalektu, u: *Croatica et Slavica Iadertina* 4(2008.), 115–147., ovdje 123.

[46] *Isto*.

[47] D. MANDIĆ, Naglasak i-glagolâ u govoru Banjolâ, u: *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 39(2013.)1, 69–82.; R. ŠPRALJA, Prozodija govora Zaglava na Dugom otoku, u: *Croatica et Slavica Iadertina* 12(2016.)1, 65–96.

[48] M. KAPOVIĆ, Razvoj hrvatske akcentuacije, u: *Filologija* 51(2008.), 1–39.

[49] A. PETI-STANTIĆ, K. LANGSTON, *Hrvatsko jezično pitanje danas. Identiteti i ideologije*, Zagreb, 2013.

[50] M. MATEŠIĆ, Hrvatska ortoepija između norme i uzusa, u: L. BADURINA, I. PRANJKOVIĆ, J. SILIĆ (ur.), *Jezični varijeteti i nacionalni identitet. Prilozi proučavanju standardnih jezika utemeljenih na štokavštini*, Zagreb, 2009., 291–306.

dominantne obrasce u uporabi. Ako se odstupanja od norme javljaju sporadično, riječ je o stilskim ili individualnim varijantama; ako se, međutim, sustavno i u velikoj mjeri reproduciraju među govornicima različitih područja, tada to postaje pokazatelj trajnih jezičnih tendencija koje se ne mogu ignorirati.

Normativna stabilnost pritom ne proizlazi isključivo iz formalne koherentnosti pravila, nego i iz njegove prihvatljivosti u komunikacijskoj zajednici. Pravilo koje se sustavno zaobilazi ili koje funkcionira tek kao puka teorijska konstrukcija gubi svoju normativnu snagu. U tom smislu i naglasnonormativna pravila mogu opstati samo ako se potvrđuju u stvarnoj uporabi. Naglasna norma ne smije se svoditi na idealizirani model zasnovan na povijesnim projekcijama, nego mora biti rezultat stalnoga pregovaranja između tradicije i prakse.

Osvješćivanje te činjenice ne znači ukidanje normativnoga okvira ni potpunu otvorenost prema svakoj uporabi, nego uključivanje uporabne stvarnosti u kriterije procjene. Time se stvara prostor za fleksibilniju, hijerarhijski ustrojenu normu u kojoj će se razlikovati strogo propisana pravila od onih u kojima su dopuštene dublete ili stilističke varijante. Takav pristup omogućuje standardu da ostane stabilan i funkcionalan, a istodobno uklanja tenzije između norme i uporabe koje u naglasnoj problematici posebno dolaze do izražaja. Drugim riječima, naglasna norma može se održati samo kao kompromis između sustavnosti i stvarne jezične uporabe jer je upravo u toj ravnoteži njezina dugoročna vitalnost i prihvatljivost.

3. Suvremeni normativni modeli i koncept neutralnoga varijeteta

U rješavanju dvojbe oko normiranja naglasaka u hrvatskom jeziku nimalo ne pomaže ni činjenica da gramatike i dalje uredno utvrđuju postavljena pravila iako, kao što je navedeno, sve češće uz napomenu da su iznimke česte.[51] Rječnici su neujednačeni[52] i nemaju usuglašen leksički naglasak znatnoga broja natuknica,[53] pa se doima da naglasna norma ne postoji.[54] Tako Silić i Pranjković u *Gramatici hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta* daju rješenja istovjetna Ivšićevima (primjerice: pred kȕćōm > izg. prètkućōm),[55] no ističu da se u nekim zapadnoštokavskim govo-

[51] S. BABIĆ, D. BROZOVIĆ, M. MOGUŠ, S. PAVEŠIĆ, I. ŠKARIĆ, S. TEŽAK, *Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika. Nacrti za gramatiku*, Zagreb, 1991.; E. BARIĆ, M. LONČARIĆ, D. MALIĆ, S. PAVEŠIĆ, I. ŠKARIĆ, S. TEŽAK, *Hrvatska gramatika*, Zagreb, 1995.; D. RAGUŽ, *Praktična hrvatska gramatika*, Zagreb, 1997.; J. SILIĆ, I. PRANJKOVIĆ, *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*, Zagreb, 2005.

[52] I. ZORIČIĆ, Izvori naglasnih kolebanja u novijim rječnicima hrvatskog jezika, u: *Filologija* 22(1994.)23, 229–234., ovdje 229.; B. MARTINOVIĆ, Kodifikacija hrvatske naglasne norme (ili kako naši priručnici govore), u: *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 43(2017.)1, 95–106., ovdje 95.

[53] B. MARTINOVIĆ, Kodifikacija hrvatske naglasne norme (ili kako naši priručnici govore), 98–101.

[54] M. MATEŠIĆ, Hrvatska ortoepija između norme i uzusa, 291–306.; B. MARTINOVIĆ, *Na Pútu do náglasnē nôrme – oprímjereno ȉmenicama*, 9.

[55] J. SILIĆ, I. PRANJKOVIĆ, *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*, 21.

rima (koji su dijelom osnovica hrvatskomu standardnomu jeziku) silazni se naglasci ostvaruju i na nepočetnim slogovima riječi te da se takav izgovor u hrvatskom standardnom jeziku, posebice u njegovu razgovornom stilu, već prihvaća kao pravilan.[56] Barić i dr. napominju da prenošenje naglaska na prednaglasnicu s izvorno silaznim naglaskom »može i izostati, što je čak i češće (…)«.[57]

S druge strane čak i letimična usporedba Ivšićevih rješenja s primjerima u suvremenim priručnicima potvrđuje da su neke dvojbe o standardnom naglašivanju, zamijećene još u Ivšićevo doba, ostale neriješene sve do danas, ali i da je naglasak nemaloga broja rječničkih natuknica istovjetan upravo Ivšićevim prijedlozima (tablica 1).[58]

Od početka otkrivanja problema autori su nudili različita rješenja koja su se u načelu svodila na tri koncepcije.[59] Prvu koncepciju zastupao je Brozović[60] prihvaćajući tradiciju te zalažući se za zamjenu istočnoštokavskih osobina zapadnonovoštokavskima, odnosno središnjim govorima. Drugu koncepciju zastupao je Vukušić[61] zalažući se za prihvaćanje isključivo ikavskoga zapadnonovoštokavskoga naglašivanja, dok su treću koncepciju zastupali Škarić, Škavić i Varošanec-Škarić te zagovarali tzv. *gradsku akcentuaciju,* odnosno urbanizaciju standarda kojemu bi osnovica bio govor kompetentnih govornika gradskih središta, osobito Zagreba. Očito je dakle da je problem standardizacije ortoepije, posebice naglasnoga dijela, kompliciraniji od standardizacije pravopisne norme, prije svega jer govoreni jezik ima više varijacija od pisanoga i teže ga je primijeniti u praksi.[62] Problem je i taj što se govornici ne pridržavaju propisanoga standarda, čak ni onda kada se to od njih očekuje (primjerice televizijski ili radijski voditelji i spikeri). Razlog je tomu što danas mnogi govornici hrvatski standardni naglasak doživljavaju manje poželjnim i obilježenim,[63] pa samim tim svjesno ne prihvaćaju njegova pravila, nego upotrebljavaju njima prihvatljive

---

[56] *Isto*, 20.

[57] E. BARIĆ, M. LONČARIĆ, D. MALIĆ, S. PAVEŠIĆ, I. ŠKARIĆ, S. TEŽAK, *Hrvatska gramatika*, 92.

[58] U tablici se uz naglaske infinitiva prikazuju i naglasci nekih prezentskih oblika iz suvremenih priručnika kako bi se dobio uvid u nedosljednost u današnjem bilježenju naglasaka. (Primjerice priručnici nude samo jednu naglasnu inačicu infinitiva glagola *zakasniti* te on prema RHJ-u i VRHJ-u pripada nepromjenjivomu naglasnomu tipu koji u infinitivu i prezentskim oblicima čuva mjesto naglaska – s tim da RHJ propisuje kratkouzlazni naglasak na prvom slogu, a VRHJ na drugom – dok prema ostalim priručnicima navedeni glagol pripada promjenjivomu tipu. S druge strane Stjepan Ivšić nudi dvije naglasne inačice infinitiva glagola *zakasniti*, na temelju čega ostavlja prostor i za dvije dosljedne inačice prezentskih oblika.)

[59] B. MARTINOVIĆ, *Na Pútu do náglasnē nôrme – oprímjereno ïmenicama*, 45. i 16–19.

[60] D. BROZOVIĆ, Uz jedno vrijedno, ali kontroverzno akcentološko djelo – razmišljanja o genezi, sustavu i normi, u: *Jezik* 19(1971.), 123–139.

[61] S. VUKUŠIĆ, Naglasno normiranje, 48–53.; ISTI, Naglasno usavršavanje hrvatskoga jezika, II. Zapadni dijalekt – jedini novoštokavski potomak zapadne štokavštine, u: *Jezik* 58(2011.)3, 91–96.

[62] I. ŠKARIĆ, Z. BABIĆ, Đ. ŠKAVIĆ, G. VAROŠANEC, Silazni naglasci na nepočetnim slogovima riječi, u: *Govor* 4(1987.)2, 139–151.; G. VAROŠANEC-ŠKARIĆ, Prenošenje silaznih naglasaka na proklitiku u općem prihvaćenom hrvatskom izgovoru, u: *Govor* 20(2003.)1–2, 469–489.; I. ŠKARIĆ, Hrvatski izgovorni identitet, u: *Govor* 24(2007.)2, 79–90.

[63] I. ŠKARIĆ, N. LAZIĆ, Vrijednosni sudovi o hrvatskim naglascima, 5–34.; I. ŠKARIĆ, Hrvatski izgovorni identitet, 79–90.

Tablica 1. Rječničke natuknice prema Ivšiću i suvremenim jezičnim priručnicima[64]

Ivšić	RHJ	HJP	VRHJ	AŠR	ŠRHJ	VRHSJ	HER
zakàsniti, zàkasniti -	zàkasniti, zàkasnīm, zàkasnio	zakàsniti, zàkasnīm, zakàsnio	zakàsniti, zakàsnīm, zakàsnio	zakàsniti, zàkasnīm -	zakàsniti, zàkasnīm, zàkasnio	zakàsniti, zàkasnīm, zakàsnio	zakàsniti, zàkasnīm, zakàsnio
odobròvoljiti - -	odobròvoljiti, odobròvoljīm odobròvoljen	odobrovòljiti odobròvoljīm odobròvoljen	odobrovòljiti odobròvoljīm odobròvoljen	- - -	- - -	odobrovòljiti odobròvoljīm odobrovòljen	odobrovòljiti odobròvoljīm odobròvoljen
zadòvoljiti -	zadovòljiti zadòvoljīm	zadovòljiti zadòvoljīm	zadovòljiti	zadovòljiti, zadòvoljīm	zadovòljiti, zadòvoljīm	zadovòljiti zadòvoljīm	zadovòljiti, zadòvoljīm
ozlòvoljiti	ozlovòljiti ozlòvoljīm	ozlovòljiti ozlòvoljīm	ozlovòljiti, ozlòvoljīm	- -	ozlovòljiti, ozlòvoljīm	ozlovòljiti ozlòvoljīm	ozlovòljiti, ozlòvoljīm
àga	àga	àga	àga	-	àga	àga	àga
agòvānje	a̍govānje	agòvānje	-	-	-	a̍govānje	-
agòvati	a̍govati	agòvati	-	-	-	a̍govati	agòvati
mačèvalac	ma̍čevalac	mačèvalac	mačèvalac	mačèvalac	ma̍čevalac	mačèvalac	mačèvalac
mačèvanje	ma̍čevānje	ma̍čevānje	ma̍čevānje	ma̍čevānje	ma̍čevānje	ma̍čevānje	ma̍čevānje
mačèvati se	ma̍čevati se	ma̍čevati se	ma̍čevati se	ma̍čevati se	ma̍čevati se	ma̍čevati se	ma̍čevati se
intères	i̍nteres	i̍nterēs	i̍nterēs	i̍nterēs	i̍nteres	i̍nteres	i̍nterēs
bičèvalac	bičèvalac	bičèvalac	bičèvalac	bičèvalac	-	bičèvalac	bičèvalac
bičèvati	bičèvati	b'i̍čevati	b'i̍čevati	b'i̍čevati	b'i̍čevati	b'i̍čevati	b'i̍čevati
pijánac – pijančèvati pijanac – pijānčevati	pijánac – pijānčevati	pijánac – pijānčevati	pijánac – pijānčevati (pijānčiti)	pijánac – pijānčevati (pijānčiti)	pijánac – -	pijánac – pijānčevati (pijānčiti)	pijánac – pijānčevati (pijānčiti)
vòće	vòće	vòće	vòće	vòće	vòće	vòće	vòće
kòplje	kȍplje	kȍplje	kȍplje	kȍplje	kȍplje	kȍplje	kȍplje
pêršin	péršin	pêršin	pêršin (pêršun)	pêršin	péršin	pêršin	péršin (péršun)

[64] RHJ – J. ŠONJE (ur.), *Rječnik hrvatskoga jezika*, Zagreb, 2000.; HJP – *Hrvatski jezični portal*. Dostupno na: https://hjp.znanje.hr/ (18. 9. 2025.); VRHJ – V. ANIĆ, *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*, LJ. Jojić (ur.), Zagreb, 2009.; AŠR – S. SINKOVIĆ, S. PETRUŠIĆ-GOLDSTEIN, LJ. CIKOTA, S. PETRUŠIĆ, D. STANKOVIĆ (ur.), *Anićev školski rječnik hrvatskoga jezika*, Zagreb, 2015.; ŠRHJ – A. NAKIĆ, LJ. JOJIĆ, *Školski rječnik hrvatskoga jezika*, Zagreb, 2012.; VRHSJ – LJ. JOJIĆ, A. NAKIĆ, *Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika*, Zagreb, 2015.; HER – V. ANIĆ, D. BROZOVIĆ RONČEVIĆ, LJ. CIKOTA, I. GOLDSTEIN, S. GOLDSTEIN, LJ. JOJIĆ, R. MATASOVIĆ, I. PRANJKOVIĆ, *Hrvatski enciklopedijski rječnik*, Zagreb, 2002.

oblike. Drugim riječima, hrvatski ortoepski standard među hrvatskim govornicima ne uživa prestiž.[65] Suvremeni priručnici dakle otkrivaju raskorak između uzusa i norme, dopuštaju da su odmaci od pravila česti, no i dalje utvrđuju pravila koja ni u vrijeme donošenja nisu bila potpuno prihvaćena. S obzirom na to da se danas standard doživljava kao samostalan i polifunkcionalan idiom koji više nije potrebno normirati prema dijalektnoj osnovici, autori sve češće napominju da bi se on trebao temeljiti na odnosu *uzus – norma.*[66] No pitanje je na koji način uskladiti uzus i normu tako da izgovor propisan u priručnicima bude i prihvaćen među govornicima. U novije vrijeme jezikoslovci predlažu pomirenje opisanih ideologija i nude srednji put: teže utvrđivanju norme uzimajući u obzir sociološki, jezični i funkcionalni aspekt,[67] dakle revidiranju i, prije svega, usuglašavanju postojeće norme, uključujući suvremena govorna obilježja koja danas već imaju status neobilježenosti i neutralnosti.[68] Vidović ističe da je potrebno »uspostaviti načelo normativne hijerarhije«[69], čime bi se uspostavile preporučene, dopuštene i istovrijedne inačice. Na taj način mogao bi se primjerice objasniti »različiti normativni status pridjeva *fîlozofskī* u odnosu prema *fìlòzofskī* (…)«[70]. Kada govore o standardnom jeziku, mnogi autori ističu da je njegovo obilježje neutralnost i neobilježenost[71] te da njime govori »onaj, koji u svom izgovoru pokazuje najmanje lokalne značajke«[72]. Neki pak suvremeni autori definiciju dobroga govornika modificiraju i tvrde da »najbolje govori onaj tko se može prilagoditi komunikacijskoj situaciji i govorniku te takva govornika nazivamo **kompetentnim**«[73]. Starčević, Kapović i Sarić[74] negiraju postojanje neutralnosti standarda i tvrde da se, ovisno o sudionicima i situaciji, komunikacija na standardu u svakom trenutku može shvatiti i kao »ne-neutralna, izraz govornikove društvene nadmoći, distance…«[75] te da se o neutralnosti standardnoga dijalekta ne može govoriti sve dok »postoje govornici čija je produkcija drugačija«[76]. Stručnjaci ipak sve

---

[65] K. MIĆANOVIĆ, *Hrvatski s naglaskom. Standard i jezični varijeteti*, Zagreb, 2006., 104–105.

[66] M. MATEŠIĆ, Hrvatska ortoepija između norme i uzusa.

[67] H. DELAŠ, *Hrvatska preskriptivna akcentologija*, 5.

[68] H. DELAŠ, Naglasak na proklitici, u: *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 29(2003.), 21–31.; M. MATEŠIĆ, Hrvatska ortoepija između norme i uzusa, u: L. BADURINA, I. PRANJKOVIĆ, J. SILIĆ (ur.), *Jezični varijeteti i nacionalni identitet. Prilozi proučavanju standardnih jezika utemeljenih na štokavštini*, Zagreb, 2009.; B. MARTINOVIĆ, *Na Pútu do náglasnē nôrme – oprímjereno ǐmenicama*, Zagreb, 2014.; ISTA, Govorna riječ hrvatskoga standardnog jezika, u: S. BOTICA (ur.), *Hrvatski prilozi 16. međunarodnom slavističkom kongresu*, Zagreb, 2018., 101–114. i dr.

[69] D. VIDOVIĆ, Hrvatski naglasni sustav između deskriptivnoga i preskriptivnoga pristupa, u: *Jezikoslovlje* 21(2020.)1, 7–25.

[70] *Isto*.

[71] R. KATIČIĆ, Načela standardnosti hrvatskoga jezika, u: *Jezik* 43(1995.)5, 175–182.

[72] I. ESIH, Kultura književnog jezika (Deset jezičnih zapovijedi), u: M. SAMARDŽIJA (ur.), *Norme i normiranje hrvatskoga standardnoga jezika*, Zagreb, 1999., 42–48.

[73] B. MARTINOVIĆ, M. MATEŠIĆ, U potrazi za kompetentnim govornikom, u: *Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Splitu* 11(2018.), 153–168.; B. MARTINOVIĆ, E. PLETIKOS OLOF, J. VLAŠIĆ DUIĆ, *Kiša, sunce, trava, rosa. Priručnik i vježbenica za učenje i poučavanje hrvatskih naglasaka*, 27.

[74] A. STARČEVIĆ, M. KAPOVIĆ, D. SARIĆ, *Jeziku je svejedno*, Zagreb, 2019., 111.

[75] *Isto*, 112–113.

[76] *Isto*.

češće ističu da u javnom prostoru postoji takav varijetet, nazvan prihvatljivim govorom[77] ili neutralnim varijetetom[78]. Taj neutralni varijetet, prema Martinović, odnosi se na »uzus u široj službenoj uporabi«[79], no problem je u tome što on u nekim bitnim segmentima uvelike odudara od važeće ortoepske norme i osnovnih pravila o raspodjeli naglasaka.[80] Tako, prema Martinović, u neutralnom varijetetu izostaju nagomilavanje zanaglasnih dužina, metatonija silaznih naglasaka na nepočetnim slogovima riječi i pomicanje naglasaka na prednaglasnicu, a primjetno je pomicanje naglaska prema početku riječi, ostvaraj silaznoga naglaska na nepočetnim slogovima u posuđenicama, složenicama te genitivu množine i vokativu jednine nekih imenica.[81] Martinović, Pletikos Olof i Vlašić Duić tako razlikuju »tri varijeteta hrvatskoga (standardnog) jezika/izgovora: *visoki*, *neutralni* i niski«[82]. Pritom zaključuju da se visokim varijetetom služi »samo uža akademska (filološka) zajednica«[83] te da se on ponekad doživljava kao »klasični«, »arhaični«, »ruralni«[84]. Neutralni varijetet odnosi se na »one (izgovorne) inačice koje u normativnim priručnicima nose stilsku oznaku 'običnije' ili 'češće'«, a niski varijetet jest »onaj u kojemu nema tonske opreke silaznih i uzlaznih naglasaka«, odnosno onaj koji se često naziva »zagrebačkim«[85]. Važno je ovdje napomenuti da autorice, prvi put u hrvatskoj jezikoslovnoj literaturi, izrijekom navode da blagu prednost daju neutralnom varijetetu u slučajevima kada je potrebno govoriti standardnim jezikom.[86]

Zaključak

Iako su mnoga Ivšićeva rješenja vezana za naglasni sustav hrvatskoga standardnoga jezika i danas dio suvremenih jezičnih priručnika, istraživanja pokazuju da pravila o raspodjeli naglasaka u hrvatskom standardnom jeziku već dugo nisu u potpunosti prihvaćena. O toj problematici vodile su se brojne rasprave i još se uvijek vode. Ako je to činjenica o kojoj se u hrvatskom jezikoslovlju već desetljećima raspravlja, postavlja se pitanje zašto naglasna norma nije usklađena sa suvremenim

[77] I. ŠKARIĆ, *Hrvatski izgovor*, Zagreb, 2009.

[78] B. MARTINOVIĆ, E. PLETIKOS OLOF, J. VLAŠIĆ DUIĆ, *Naglasak na naglasku*, Zagreb, 2021., 167–171.

[79] B. MARTINOVIĆ, Govorna riječ hrvatskoga standardnog jezika, u: S. BOTICA (ur.), *Hrvatski prilozi 16. međunarodnom slavističkom kongresu*, Zagreb, 2018., 101–114.

[80] G. VAROŠANEC-ŠKARIĆ, Prenošenje silaznih naglasaka na proklitiku u općem prihvaćenom hrvatskom izgovoru, u: *Govor* 20(2003.)1–2, 469–489.; B. MARTINOVIĆ, Govorna riječ hrvatskoga standardnog jezika, u: S. BOTICA (ur.), *Hrvatski prilozi 16. međunarodnom slavističkom kongresu*, Zagreb, 2018., 101–114.; M. MATEŠIĆ, Hrvatska ortoepija između norme i uzusa, u: L. BADURINA, I. PRANJKOVIĆ, J. SILIĆ (ur.), *Jezični varijeteti i nacionalni identitet. Prilozi proučavanju standardnih jezika utemeljenih na štokavštini*, Zagreb, 2009.

[81] B. MARTINOVIĆ, Govorna riječ hrvatskoga standardnog jezika, 101–114.

[82] B. MARTINOVIĆ, E. PLETIKOS OLOF, J. VLAŠIĆ DUIĆ, *Kiša, sunce, trava, rosa. Priručnik i vježbenica za učenje i poučavanje hrvatskih naglasaka*, 23.

[83] *Isto*.

[84] *Isto*.

[85] *Isto*.

[86] *Isto*.

jezičnim stanjem tako da govornicima bude prihvatljiva i da ju imaju volju naučiti. Moguće je da odgovor leži u tradiciji koju je nezahvalno narušavati dok se ne stvore čvrsto utemeljeni razlozi za njezinu preinaku i ne pronađu načini na koje se ta preinaka može najkvalitetnije opisati.

Danas su možda bliže rješenju problema jezikoslovci koji predlažu uspostavljanje »načela normativne hijerarhije« kojim bi se odredile preporučene, dopuštene i istovrijedne inačice[87] ili pak autori koji su skloni dati blagu prednost neutralnom varijetetu, odnosno inačicama koje su u važećim normativnim priručnicima označene kao »obično«, »uobičajeno« i »češće«.[88]

Normativna rješenja koja ustraju na povijesno-poredbenim kriterijima i sustavnosti ne mogu dugoročno opstati ako nisu utemeljena i na stvarnoj jezičnoj uporabi. Ako je cilj naglasne norme osigurati funkcionalnost i prihvaćenost u komunikaciji, tada je neophodno priznati status govornih varijeteta i uzusa kao ravnopravnih čimbenika u procesu standardizacije. Budući da se brojna odstupanja u praksi ne doživljavaju kao pogrješke, nego kao prirodan dio jezične stvarnosti, revizija norme nije samo mogućnost već i nužnost. U skladu s tim suvremeni pristupi koji predlažu fleksibilniju, višegradacijsku normu i uvažavanje neutralnoga varijeteta nude realniji i održiviji model jezičnoga standarda koji ne potiskuje, nego interpretira govornu praksu.

Prihvatimo li da je norma živa kategorija koja nastaje u stalnoj napetosti između povijesnih kriterija i uporabe, tada je očito da revizija naglasne norme mora uključiti i širi sociolingvistički okvir. Drugim riječima, pitanje nije samo u tome što se može *dopustiti* na razini teorijskoga modela, nego i što govorna zajednica već prepoznaje kao neutralno i neobilježeno. Time ortoepska problematika prestaje biti isključivo akcentološko pitanje i prerasta u problem jezične politike i planiranja standarda.

Posebno je važno naglasiti da uloga normativnih priručnika ne može biti samo deskriptivna ni samo preskriptivna, nego kombinacija obaju pristupa: oni moraju opisati stvarnost, ali i ponuditi mjerila prihvatljivosti koja će biti realistična i provediva. Ako se u praksi dosljedno pojavljuju dublete ili ako govornici sustavno izbjegavaju pojedina normativna rješenja, tada je funkcija priručnika upravo u tome da ta odstupanja uokviri i definira kao ravnopravne ili barem dopuštene mogućnosti. Na taj se način norma ne doživljava kao nametnuta i rigidna, nego kao fleksibilan instrument koji odražava bogatstvo jezične stvarnosti, a istodobno osigurava komunikacijsku stabilnost.

S praktične strane, nužno je da revizija naglasne norme uključi i područja gdje se standard najčešće ostvaruje u govoru – obrazovni sustav, medije i javni govor. Ako standardni naglasak u tim domenama bude sustavno predstavljen neutralnim varijetetom i hijerarhijski ustrojenim pravilima, govornici će ga lakše usvojiti jer ne će

[87] D. VIDOVIĆ, Hrvatski naglasni sustav između deskriptivnoga i preskriptivnoga pristupa, 7–25.

[88] B. MARTINOVIĆ, E. PLETIKOS OLOF, J. VLAŠIĆ DUIĆ, *Kiša, sunce, trava, rosa. Priručnik i vježbenica za učenje i poučavanje hrvatskih naglasaka*, 27.

biti u suprotnosti s njihovom jezičnom praksom. Na taj bi se način postupno smanjivao raskorak između propisa i uzusa, a standard bi u govornoj dimenziji postao funkcionalniji i prestižniji.

U konačnici, naglasna norma ne može biti shvaćena kao statičan skup pravila, nego kao dinamičan sustav koji se razvija u dijalogu između jezikoslovaca i govorne zajednice. Samo takav pristup omogućuje stabilan, ali i prihvatljiv standard koji ne će ostati vezan isključivo za akademske krugove, nego će živjeti i u stvarnoj komunikaciji.